

վարօվացի յօդուածը «Փշավիա և Խէվսուրիա» վեր-
նապրուլ Զանչվելի «Պատմութեան մի փայլուն
էջ» վերնագրով յօդուածը յիշողութիւններ բը-
ժիկ Բէլօգօլօվի կոմ Լօրիս-Մէլիքօվի մասին,
գեներալ Լազարէվի և Շէփօվսիկօվի կենսագրու-
թիւնները, որ գրել է Պօտոտ, Նիկօլակու յօդուածը
«Ուրարտուի (Արարատի) հին պատմութիւնը».
Արշակ Զօրաննեանի «Հին հայկական գրականու-
թիւն» մեջնառու անհանուն հնագույն Գա-

Հացի գինը բարձրացել է։ Ավելի պատը
խւռամ է 1 ր. մինչև 1 ր. 10 կ.։ Մինչեւ
ուր յուսով էինք, որ այս տարի թանգ գնով
չենք ունենայ, բոլորավեն հակառակը գուրս
աւ։ Դրա պատճառն այն է, ինչպէս ասում են,
մեծ քանակութեամբ գիւղերից ցորեն են ար-
և անում թէ Կովկասի և թէ Ռուսաստանի մի-
նի նահանգները, ուր ցորենի բերքը այս տա-
սաեաւ է եղեւ։

նայցըլ, նաւահանգստում կանդինած նաևերը սկ
մեցին թնդանօթաձգութիւն: Բաթումի կոմի
գանտը պատւաւոր բատօրու ներկայացրեց Ա
րին Մեծութեանը նաւահանգստում, ուր հանդ
էր բերված պատւաւոր պահակախմումք և բա
ռնեցան ներկայանաւ թագուհի կայսրուհուն ո
ղական իշխանութիւնները: Առաւտեան 9
ժամին Նորին Մեծութիւնը բարեհանեց Ժամ
նեզ Բաթումի կայարանը, խակ 9 ժամ 40 ր
աբէն Կայսերական գնացքը ճանապարհ ընկ
դէպի. Քօրծօն: Կայարանները Բաթումից մինչ
Բօրժօմ վարդարված են ծաղկիներով և կանա
ներով: Ամբողջ ճանապարհի վրա պղպարնակ
թիւնը հիացմունքով ողջունում է Կայսերական
գնացքը ուրաններով: Գնացքը եկաւ Բօրժօմ
ընկոյեան 7 ժամին: Նորին Կայսերական Մեծ
թեանը գիմաւորեցին կայարանում Մեծ իշխա
ներով Միացյալիչ Թիվլիսի նահանգպատես
զանազան վարչութիւնների և տեղական արքմանի
արացիայի ներկայացուցիչները: Բօրժօմը գ

ՀԱՅՏՈՒԹԵՍՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հայլասի գործակալութեանը՝ հեռազբում ևն
Աթէնքից, որ ուստաց զեսպան Օնու յանձնեց
յունաց արտաքին գործերի մինչխառը Ակուլիդի-
սին հաշտութեան սկզբնական պայմանագիրը և
դրա հետ միասին պաշտօնապէս յայտարարեց, որ
պիտութիւնները այսուհետև վերջացրած են հա-
մարում իրանց միջնորդութիւնը և առաջարկեց,
որ յունաց կառավարութիւնը իր կողմէց վա-
գորները նշանակէ հաշտութեան վերջնական պայ-
մանագիրը մշակելու։ Սկզբնական պայմանագրի
մէջ թիւքքիան պարտաւորված էր ներսումն չոր-
հել իր այն հապատակներին, որոնք կուռել են յու-
նաց գորգերի շարքելում։ Բայց ուստաց դեսպա-
նը յայտնել է, որ այդ յօդուածը ջնջված է, որով-
հետև սուլթանը մերժել է հաստատել նրան։ Յու-
նաստանում հաշտութեան պայմանները, ինչպէս

փոքր ի շատէ յայտնի են ընթելցողներին:

Առաջարանի մէջ առա ինչ ենք կարդում. «Վերջին» (1894—1897) տարիներում թիւրքիայի բազմաշարժար հայ ազգաբնակութեան զլլին թափված անօրինակ աղէտների յաւալի միասնակութիւնը կայանում էր, ի թիւս այլոց, նրանում, որ համարակաց կարծիքի առաջ միանգամից չը պարզվեց նրանց խկական պատճառը և բնաւորութիւնը, ինչպէս և նրանց սարսափելի ծաւալը: Անդպիսական քաղաքականութեան անշահափառութեան վերաբերմանը ունեցած անվտանգութիւնը, որին նա արժանի էր իր անցեալով, Արմենէլքում տեղի ունեցած բարդութիւնները, միջազգային լարված դրութիւնը արիւանեղ գէպքերի տեղի հեռաւորութիւնը և սպառնալից արեւելան հարցը զարթեցնելու երկիրը—այդ ամենը ստիպում էր կասկածով վերաբերմիլ անդպիսական մամուլի հաղորդած առաջին լուրերին 1894 թ. Սասունում 10,000 խաղաղ հայերի տմարդի կոտորածի մասին: Թիւրքաց ճարապիկ դիպլօմատիան իր կողմից, օգուստ քաղելով նպաստաւոր հանգամանքներից, առաջ հերքեց հանրածանօթ վաստերը, իսկ յետոյ սեղ սպիտակ դարձնելով աշխատեց արդարանալ համարակաց կարծիքի առաջ Սասունի արիւանահեղ սպառավիճերի համար»:

ւու, մարդիկ ուզգում էին իրանց քայլերը: Բայց
էր խակապէս ուրախութեան պատճառը: Ահա
ինչ: Ընթերցողը անշուշտ յիշում կը լինի, որ
ամիս առաջ Պարսկաստանից մեր կողմէրը
ցաւ մի աւազակային խումբ, որը բաղկացած
11 հոգուց: Նրա երևալովը կրկին սարսափ
րեց մեր կողմէրը, այն ինչ մի տարի էր, որ
ունել էինք ապատ շունչ քաշել այդ խմբերի ար-
ևանքից: Ոստիկանութեան կողմից նրանց
մ գործ դրված միջոցները բարդովին ապար-
հան էին անցնում, մինչև որ աջող դէպքը ինքը
անսուեց ամենքի ցանկութեան իրավորձ վելուն,
ահա ինչպէս: Ցայտանի է, որ խումբը բաղկա-
ծ է պարսկանալուակներից և աեղացիներից:
Որդինները միւսներին մեծ մեծ աւար են խոս-
քանում մեր կողմէրում, այն ինչ անցնելուց
առող իրականութիւնը հակառակն է ցոյց տա-
ր: Այս բանը առիթ է տալիս խիստ կռւի, որը
ալով սուր կերպարանք է սասանում և այնտեղ
սցնում, որ աւազակներից մէկը սպանում է
ամիս: այս տեսնելով երրորդը սպանում է
ան, մի ուրիշն էլ չորրորդին, հինգերորդն էլ
չոչնին մի հարուածով ծանր վիրաւում է միւս
կերոց սրբց յետոյ վիրաւովածը մի կերպ
ունում փախչում է: Այս ամենը խոստովան-

Մերգի Միապայմանիչ Թիֆլիսի նահանգապետության վարչութիւնների և տեղական ադմինիստրացիայի ներկայացուցիչները՝ Բօրժօմի գուցիկ լուսաւորված է»:

Այսօր «Մշակի խմբագրութիւնը ուղարկեց Հնորհաւորական հեռազիր մեր նշանաւոր նկրիչ Յովհաննէս Այվազովսկուն, նրա 80-ամեաց յօրելեանի առիթով:

Մեզ հաղորդում են Եջմիածնից, որ մեռունող նութեան մասին Վեհափառ Կաթողիկոսի և մի բանագլեան մէջ ծագած տարածայնութիւն վիրջացաւ յօդուած միաբանութեան։ Վեհափառ ցանկանում էր մեռօնի օրհնութեան հանդի կատարել տալ տաճարից գուրս, վանքի բազուքայց միաբանութիւնը, զիմաւորացէն եսպատական պատճերը այն վճռական միաքը յայնեցին, զա դէմ է աւան գուռթ եան և ժողովրդի կը նական զգացմանքին, և վերջ ի վերջոյ այդպէս էլ կատարել տառեցին հանդէսը այն է տաճառ մէջ։

Մեզ հաղորդում են, որ կովկասեան կառվարչակետը սրտչել է յանձնել Թիֆլիսի ոսականագետին 2500 բուրյի Թիֆլիսում գտնա-

Նը յայտնել է, որ այդ յօդուածը ջնջված է, որովհետև սուլթանը մերժել է հաստատել նրան: Յաստատանում հաշտութիւնն պայմանները, ինչպէս յայտնի է, շատ վաստ ապաւորութիւն գործեցին: Լրագիրները հաղորդում են, որ Ալիքնակում նորից սկսել են քարոզել պատերազմ՝ թիւքերի դէմ: Այդ շարժման գլուխն է դօկտօր Բալլօ: Կորերումն մի բազմահարդ միտինգ կայացաւ, որ պահանջում էր շարունակել պատերազմը: Բայց այդ ցոյցերը, երեխ, ոչինչ հետեւանք չեն ունենաց և Յունաստանը ստիպված կը վնի ընդունել հաշտութեան սպայմանները, որքան էլ ստորացոցիչ լինեն նրանք:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թ. Է Հ Ր Ա Խ, ՈՒՂԱԿԱԲՐԵՐԻ Գ-ԻՆ

Այս օրեւս լուր տարածեց թէ պատերազմական մինիստր Ֆերմանիքերման պաշտօնանիկ է եղել, չորրէիւ մի քանի բարձրաստիճան անձանց մութը խաղերի, որոնց պաշտօնանիկութեան պատճառ էր եղել ինքը Ֆերմանիքերմանը: Խակ այսօր այդ լուրը պաշտօնապէս հաստատվեց, և պաշտօնանիկ մինիստրը քանի օրից յևառ էլ պիտի մեկնի Քիրման լոկ կառավարչի պաշտօ-

Ապա խօսելով վերջին կոտորածների մասին և
յայտնելով, որ ցաւալի ճշմարտութիւնը երկար
չէր կարող թափնված մնալ, յօդուածագիրը առում
է. «Անհասական և հաւաքական եսականութեան
այս մեր յզիսացած դարսում, լուրջ և պաղ դատո-
ղութիւնը և «բարավերջի» շահերի վարդապետա-
թիւնը յանձնարարում են հետևել այս կանո-
նին.—«Своя рубашка ближе к т'му», «Моя
хата се краю»: Այդ ճշմարիս է, բայց ճշմա-
րիս է և այն, որ բացի շահերի չափոց կայ և
մի որիշ չափ, —միակ ճշմարիսաը և անդրդուե-
լին—արդարութիւնը, որ հոչակից դեռ այս
դարի միջրում. ճշմարիս է և այն, որ

է վիրաւորվածը՝ որին հնտեւեալ օրը ձերբակը և էն Գաստամի գիւղի մօտ: Սպանութիւննեւ-
մասին այստեղ պատամ է և մի տրիչ լուրի
կայց: այդ վարատվում է ձերբակալվածի պատ-
ճառիք: Ձերբակալվածը ի միջի այլոց սպասմէն է,
ընկերներից 4 հոգի մի քանի օր առաջ առա-
լ անցել են Պարսկաստան, իսկ մէկը երկը օր
աջ սպանվել է իր անողուշութիւնից՝ Ռամի-
սարերում: Սպանվածների թւռմն է և մի հայ
սիստական զիմուոր: Ձերբակալվածը նորիկա-
մն Օրդուբաթումն է: Սպասում են, որ քննու-
ունը շատ բան կը սպարզի: Հետեանքի մասին
հաղորդմէնք:

զաղթականներին օգնելու համար։ Ոստիկան
պետը մտադիր է մի երկրորդ ճաշարան բան
վերայցուել։ Ցանկալի էր, որ վաղօրօք իմաց աղ
մբք զաղթականներին թէ ուր և ուր կարող
գիտել օգնութիւն ստանալու համար։ Խնչպէս
ըստամ է, Թիֆլիսի կոմիտեար վերջնականապ
լուծված է։

Սեպտեմբերի 1/13-ին Հայկավետն երկուու զըպ-
րոցները բացվեցին, ուսուցչական խումբը այս
անգամ ևս նոյն է, ինչպէս անցեալ տարի, այն
է ա. և պ. Պապեանները և պ.պ. Արմենակ և
Բարսեղեանց։ Այս դարոցները ներկայ ուսուց-
չական խեթի ջանքերով անցեալին անհամե-
մատ առաջադիմութիւն և աջորութիւն ցոյց
տուին։ Յոյս ունենք, որ այս ասրի ևս իրանց
ջանքերը կրկնապատկելով, պիտի ցոյց տան մեր
ներկայ ընտրութեան առաելութիւնը անցեալ
ուսուցիչների վրա, որոնք ինչպէս ամենքին յայտ-
նի է, իրանց թէ տղասութեամբ և թէ անլայել

Что жизнь бы холодомъ знобила,
Что жизнь бы мудростью томила,
Какъ скучной сказкой безъ конца,
Когда бы не грѣли насъ лучами,
Когда бы не бились рядомъ съ нами,
Другія—добрая сердца.

Ամբողջ ժողովածուն լողկացած է 950 էջից
ևպարտնակաւ է 4 նկար Ալփաղօվակու, 4 նը-
կար Վ., Սուրենեանցի, 36 լուսանկարներ և 91
պատկերներ Հայաստանի տեսարաններցից: Կաս-
կած չը կայ, որ հայ հասարակութիւնը, ի նկա-
տի ունենալով ժողովածուի վերին ասովիձանի
հսկակիրելի նպատակը, կը շտապի ձեռք բերել
այդ հրասարակութիւնը և աջակցել հրասա-
րակին իրադրութեալու իր ձեռնարկած լարի նը-
պատակը:

ԹԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՐՈՒԹԵԱՆ
Թիֆլու, անսպահմբերի 22-ին
Հրատիրում ենք ուշագրութիւն հետևեալ վաս-
կար սովորութեան վրա: Սի քանի ճաշարան-
րում և թէյատրում գործ են ածում նարզի-
ներ, «Սուրու դալիան» և բոլոր յաձախտղները՝
հիւանդաս, թէ առողջ, անխափի կարող են
առվել դրանից: Բայց թէ այդ նարզիլիները ինչ-
ն են նպաստում վարակիչ հիւանդանութիւնների
դրածման՝ այդ գոյցէ քչերին է յայնիւ: Ան-
ալ օրը մենք ականատես էինք, թէ ինչոքս մի
անդ բանուոր, ուսած երեսով շրթումները և
եսիւ միւս մասերը վիճներական ախտի վերքե-
լ նստած սեղանի մօտ ծխում էր նարզիլէ,
և ինչ հետու երկու առողջ երիտասարդներ

Նըմքարթի, սեպտեմբերի 23-ին կովկասին
Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ Մերժել
սկի կարգաց իր զեկուցումը սասանանիւն
թեան մասին Անդրկովկասում։ Զեկուցման
կէար գործաւ մնձ վիճարանութեան առարկա
այն է թէ՝ ուր պէտք է բանալ օրինակելի արձ
տանոց, Թվիվիսում թէ որիշ տեղ։ Ժողովական
ների մնձամանութեան կարծիքն այն էր,
այդպիսի գործնական արհեստանոցները պէտք
բացվեն գտառներում, այն անդերում, ուր ա
րածված են չերամտապահնութիւն և ըրպագործ
թիւն, օրինակ Նուխում, Շոշում, Շամախու
Օրդուրաթի գտառամասում և այն։ Զեկուցման

վարը ու բարքով շատ գէջ տպաւորութիւն թողեցին հասարակութեան վրա:

Ամերիկացի միսիոնարները արդէն 30 տարուց առել է, որ այսաեղ հաստատել են երկառ զրայրացներ, որոնք միշտ լիքն էին լինուած ամեն ազգի և կրօնի պատկանող երեխաներավ, որոնք կրթիւմ և զատափարակիվում էին ձրի մինչև 1896 թւի վերջը. իոն Հոգիաստանի սովոր բարերար և նույիրասու ամերիկացիների առաս նույիրասութիւնը իսպաս կըանելով, այսուեզի միսիոնարների զործունէութեան և ասպասուի աղթիւրը մասամբ յամափելով՝ վերջինները հարկադրվեցին իրանց զարձերը տահմանափակել. օրիորդաց զրայրացը բարեցը առ այժմ վակելով երկը վարժուհիներն եւ գնացին Պապին: Խեց լաւ ծանօթ էր ար գետ-

ԱԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ
Սեպտեմբերի 20-ին
Թեմական դպրոցի համար նշանակված նոր
տեսությունը Տիբայր վարդապետ, եկատ և տասնեւնեց
տեսչական պաշտօնը: Տեսչի առաջին գործը այն
եղաւ, որ արձակվելու արժանի տառացիների
դասերն աւելացնելով աւելացրեց և ուժիկները...
Խաքը դասերը չեն պիտի աւանդէց, բայց ինչպէս
լսում ենք, տեսչական ռոճիկը լրիւ պիտի ստա-
նայ... Գլանաներէն լեզուին փոխարինելու է գեր-
մաններէնը: Կանոնաւոր դասաւութիւնը մինչև
այժմ դիու չէ սկսված: Ուսուցիչներից երեք հոգի
պակաս են:

Համբեր սպասում էին հերթը լրանց համեմ-
ն: Երբ հիւանդը վերջացրեց, նրանք խփոյն
աեցին ախորժակուլ ծիսեւ և, լուչէս իմա-
նք, այդպէս անգատար ամեն օր մի և նոյն
որդիլին շարունակում է մանել հարիսքաւոր
որդիկանց բնեանը՝ փոխելով հիւանդների վարո-
ւ հիւանդութիւնը առողջներին: Արդեօք ողջ
որդ է երաշխաւորել որ մեր յիշած երիտա-
րդները չը վարակիվեցին և իրանք ևս չը պէտք
վարակեն և միւսներին: Ցանկալի է, որքան
որկիլ է շուտ, վերացվի ճաշարաններում և
յասաներում նարպիվի այդ տեսակ գործածու-
թնը, որով մասսամբ ապահոված կը լինին չըտ-
առ մշանդեմի առողջութիւնը զանազան տարա-
ծիվի հիւանդութիւններից՝ որոնց ակտաւայ ևն-
որդիված են խեցները չնորդիւ իրանց տպատու-
ան:

Այս օրեւա Կ. Պոլսից վերադարձաւ որ Տիգրան Յակոբին նաև Բագութի հայոց թագավորական կոմիտաժի կողմից ուղարկված էր Կ. Պոլսի այնաւելից հայ զերասամներ և զերասամն հիներ հրաւիրելու։ Խնչակը լսում ենք համաձան նել են Բագութ զալ՝ առ Սիբանոյց, որ արդին կել է, օր. Աղնիւ, և զերասան թուրեան։ Համական է, որ յայնին զերասան Մասկեն նոյնափէս համաձայնի զալ թէն մինչև այս վերջական խօսք չէ տուել։

քի չարժապահթը, սակայն վակվող գովոցի ու-
սուցչահիները չամաչեցին հրապարակաւ յայտ-
նելու թէ «մենք պարտաւորվեցինք գովոցները
վակելու, որովհետեւ հայ աղջիկները վարակվել
են ազգասիրական ցնորդներով և որը Ատառծոյ
գործի (?) հետ բնաւ կապակցութիւն չունէ»:
Ցնորժիւ Վանի անդիմական հիւպատոսի վեր-
ջին լոտեսութեան և արած մասնութիւնների,
թիւրք կառավարութեան խառնակիչ ձեռքքը մին-
չև Պալաւկաստան էլ հասաւ՝ խանդիպելու պարա-
կանատակ հայերի խաղաղ կեանքքը: Ատրապա-
տականից հասած լուրերը բաւական յուղել են
անդացի հայերի միաքը: Թիւրք վասպանատանը
տեղական կառավարութեան հետ ջերմ բանակ-
ութեան մէջ է սա ինչպէս հասաւ պատի ու

Մինչեւ այժմ այսպէս էր կարծվում, թէ մեր
կլուքի հարուստ զբաղարան-ընթերցարանը շօշա-
փելի ծառացութիւն, է մատուցանաւմ կլուքի ան-
դամներին: Սակայն սխալված ենք եղել: Կուբը
այժմ փակ լինելով բաղմաթիւ անդամներից
հաղիւ 4—5 հոգի յաճախում են բարեգործական
ընկերութեան ընթերցարանը.... Գրանից կարելի
է եղբայրացնել որ կուբը ծառայել է լոկ միայն
խաղամոնների վայր լինելուն:

Ամամրէղիլց «Կավազъ» Արագրին հետազրում՝
սեպտեմբերի 22-ից. «Նորին Մեծովիթին Թա-
հի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնա Օգոստա-
ու Երեխաների և ալլուսայի հետ բարեհաճեց
առ առաջու «Գеօրգի Պօբնօնօսեց» զրա-
կիրից անցնել անդրկառկասան երկաթուղու

Նախկին տարիների մեւունօքնութեան՝ այս պատմ ժողովուրդ շատ քիչ կար: Այդ վերապրա էին այն հանգամանքին, որ Էջմիածնը վաղօր պ աշտօն ապէս չէր յայտաբարել: Հինգ և էր պատճառը, որ հեռաւոր տեղերից, մանաւա արտասահմանից մարզիկ չը կային: Ուխտաւ ներից ացքի էին ընկնում միմիայն Ռուսաստա հայերը՝ Արմաւիրից, Կոր-Կախիջևանից, Ալ սանիցրապովից, Թիֆլսից և մօսիկ զի՞րերից»:

ԱՐՏԱՎԻՆ ԼՈՒԹԵՐ
—Եթի դեսպանների կօնքէրէնցիայի պարագ-
մոնքները աւարտավամ էին, հարց յարտցվեց Ա-
նասոլիայի բէֆօրմների մասին, որ խոսացված
է Բներմնի գաջնազրի 62-րդ յօդածով։ Արևել-

